

	(ii) यदा वृष्टिः भवति तदा भगवतः आशीर्वादा इव जलबिन्दवः भुवि निपतन्ति । (ii) यदा अतिवृष्टिः अनावृष्टिः वा भवति तदा प्राणिनः म्रियन्ते । / यदा अतिवृष्टिः भवति तदा महती विपद् सञ्जायते । नदीनां तीरेषु विद्यमानानि लघूनि गृहाणि जले निमज्जितानि भवन्ति । पशुपक्षिणः, लघवः प्राणिनः च म्रियन्ते । इ अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत – अतिवृष्टेः अनावृष्टेः च परिणामः/ वर्षाकालः / असन्तुलितं वातावरणम् (छात्रस्य उत्तरं दृष्ट्वा छात्रहिताय समुचितः निर्णयः करणीयः ।) ई यथानिर्देशम् उत्तरत (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) (ग) वपन्ति (ii) (क) पर्यावरणम् (iii) (ख) विपिनानाम् (iv) (घ) मुदिताः	1 1×3=3
	खण्डः 'ख' रचनात्मकं कार्यम्	
2.	पत्रलेखनम् वाराणसीतः दिनाङ्कः----- आदरणीय (i) मातुल! सस्नेहं नमः । अत्र कुशलं (ii) तत्रास्तु । भवान् इदं ज्ञात्वा अत्यधिकः प्रसन्नः (iii) भविष्यति यत् मम वार्षिकपरीक्षायाः परिणामः आगतः । अहं (iv) परीक्षायां सर्वाधिकाङ्गान् प्राप्तवान् अस्मि । सर्वाधिकानाम् अङ्कानां (v) लब्धिकारणात् सर्वोत्कृष्ट-छात्र-सम्माननाय राज्यसर्वकारेण (vi) अहं चितः अस्मि । तत्र सम्मानस्थले (vii) सर्वेऽपि अभिभावकाः आमन्त्रिताः सन्ति । मम सम्मान-कार्यक्रमे भवान् अपि (viii) उपस्थितः भवतु इति मम महती इच्छा वर्तते । यतोहि अभिभावकेषु भवान् अन्यतमः वर्तते । मातामहयोः चरणयोः मम (ix) साष्टाङ्गं प्रणामाञ्जलिः । भवदीयः भागिनेयः (x) दिवाकरः	½×10=5

3.	चित्रवर्णनम् अत्र छात्रेभ्यः संक्षिप्तवाक्यरचना अपेक्षिता वर्तते । केवलं वाक्यशुद्धिः द्रष्टव्या । अस्य प्रश्नस्य प्रमुखम् उद्देश्यं वाक्यरचना अस्ति । वाक्यं दीर्घम् अस्ति अथवा लघु इति महत्त्वपूर्णं नास्ति । प्रतिवाक्यम् अर्थः अङ्कः भावस्य कृते अर्थः अङ्कः च व्याकरणदृष्ट्या शुद्धतानिमित्तं निर्धारितः अस्ति । मञ्जूषायां प्रदत्ताः शब्दाः सहायतार्थं सन्ति । छात्रः तेषां वाक्येषु प्रयोगं कुर्यादेव इति अनिवार्यं नास्ति । छात्रः स्वमेधया अपि वाक्यानि निर्मातुं शक्नोति । मञ्जूषायां प्रदत्तानां शब्दानां विभक्तिं परिवर्तनं कृत्वा अपि वाक्यनिर्माणं कर्तुं शक्यते । अथवा अनुच्छेदलेखनम् अयं विकल्पः सर्वेभ्यः अस्ति । छात्राः मञ्जूषायां प्रदत्तानां शब्दानां विभक्तिपरिवर्तनं कृत्वा अपि वाक्यनिर्माणं कर्तुं शक्नुवन्ति । अतः अङ्काः देयाः । अस्य मूल्याङ्कनाय अन्ये नियमाः चित्रवर्णनस्य अनुगुणं पालनीयाः ।	1×5=5
4.	अनुवादः (केवलं वाक्यपञ्चकम्) (i) देशस्य शिक्षाव्यवस्था उत्तमास्ति । (ii) किं त्वं विदेशे पठिष्यसि? (iii) अहं प्रातः अष्टवादने विद्यालयं गच्छामि । (iv) भवतः/भवत्याः/तव संस्कृत-शिक्षकस्य नाम किम्/किमस्ति? (v) संसारे सर्वे सुखिनः भवन्तु । / संसारे सर्वे सुखपूर्वकं/सुखेन निवसन्तु । (vi) छात्राः अध्ययनं कुर्वन्तु/कुर्युः । (vii) यूयं/यूयं सर्वे श्लोकं लिखत ।	1×5=5
	खण्डः 'ग' अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	
5	सन्धिः सन्धिच्छेदश्च (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (i) तपस्तेपे (ii) प्रकृतेः + आराधना (iii) अस्मान्नगरात् (iv) अन्यः + अपि (v) किञ्चिद्वित्तम्/ किञ्चिद् वित्तम्	1×4=4

6	समासः विग्रहः च (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (i) (क) दोषस्य भाजनम् (ii) (ग) काकः इव चेष्टा यस्य सः (iii) (ख) पर्वतानां कुलम् (iv) (घ) हयनागाः (v) (ख) समलम्	1×4=4
7	प्रत्ययाः (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (i) (क) बुद्धि + मतुप् (ii) (ख) अभ्यधिक + टाप् (iii) (ग) कूरतया (iv) (क) समत्वम् (v) (घ) तपस्विन् + डीप्	1×4=4
8	वाच्यम् (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) (ख) रुद्यते (ii) (क) तम् (iii) (ग) दृश्यते (iv) (क) पिता	1×3=3
9	समयः (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (i) सार्धत्रिवादने (ii) चतुर्वादने (iii) सार्धचतुर्वादने (iv) सपादपञ्चवादने (v) पादोनद्वादशवादने	1×4=4
10	अव्ययपदानि (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) यत्र (ii) यदि (iii) तत्र (iv) उच्चैः	1×3=3

11	अशुद्धसंशोधनम् (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) (ख) मार्गे (ii) (क) अचलत् (iii) (ख) कुपिता (iv) (घ) प्रणमन्ति	1×3=3
खण्ड: 'घ' पठितावबोधनम्		
12.	गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत - अ. एकपदेन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) आरक्षणम् (ख) न्यायालयम् (ग) तम् / शवम् / तं शवम् आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) उभौ काष्ठपटले निहितं पटाच्छादितं देहं स्कन्धेन वहन्तौ न्यायाधिकरणं प्रति प्रस्थितौ। (ख) कर्मचारी समागत्य न्यवेदयत् यत् इतः कोशद्वयान्तराले कश्चिज्जनः केनापि हतः, तस्य मृतशरीरं च राजमार्गं निकषा वर्तते। आदिश्यतां किं करणीयमिति। (ग) न्यायाधीशो बङ्किमचन्द्रः उभाभ्यां पृथक् पृथक् विवरणं श्रुतवान्। इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत। (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) सः/ न्यायाधीशो बङ्किमचन्द्रः (ख) देहम् (ग) निकषा	3 ½×2=1 1×2=2 1×2=2
13.	पद्यांशः अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) जीवितम् (ख) अनिशम् (ग) शुचि आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) कालायसचक्रं मनः शोषयत् तनुः पेषयद् सदा वक्रम् भ्रमति। (ख) दुर्दान्तैर्दशनैरमुना जनग्रसनं न स्यात्। (ग) प्रकृतिरेव अस्माकं शरणम् अस्ति।	3 ½×2=1 1×2=2

	इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) सदा (ख) दुर्वहम् (ग) दुर्दान्तैः	1×2=2
14.	अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत - अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) सहस्रदीधितिः (ख) उभौ/कुशलवौ (ग) विदूषकः आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) हिमकरः बालभावात् पशुपतेः मस्तके व्रजति । (ख) कुशलवौ रामम् उपसृत्य प्रणम्य च पृच्छतः - अपि कुशलं महाराजस्य इति । (ग) रामः कुशलवयोः कौतूहलेन वंशपरिचयं पृच्छति । इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) कुशलवौ (ख) उपसृत्य (ग) प्रविशतः	3 ½×2=1 1×2=2 1×2=2
15	प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) (क) वन्यजन्तूनाम् उपरि आक्रमणं कर्तारं <u>कस्मात्</u> / <u>कुतः</u> बहिष्करिष्यामि? (ख) मां <u>कुत्र/कस्मिन्</u> बद्ध्वा चल सत्वरम्? (ग) चौरस्य पादध्वनिना <u>कः</u> प्रबुद्धः? (घ) गजः वन्यपशून् तुदन्तं <u>केन</u> पोथयित्वा मारयति? (ङ) आचारः प्रथमो धर्मः इत्येतद् <u>केषां</u> वचः?	1×4=4
16	अन्वयः- हे जलद! (त्वं) (i) तपनोष्णतप्तम् पर्वतकुलम् उद्दामदावविधुराणि (ii) काननानि च आश्वास्य नानानदीनदशतानि (iii) पूरयित्वा च यत् (स्वयं) रिक्तः असि, सा (रिक्तता) एव तव (iv) उत्तमा श्रीः (अस्ति) । अथवा	1×4=4

	भावार्थे रिक्तस्थानपूर्ति: अस्य श्लोकस्य भावः अस्ति यत् (i) अस्मिन् विचित्रे संसारे किञ्चिदपि वस्तु निरर्थकं न अस्ति । यतः यदा धावनस्य कार्यं भवति तदा (ii) अश्वस्य प्रयोगः भवति परन्तु यदा (iii) भारवहनस्य कार्यं भवति तदा खरस्य एव (iv) आवश्यकता भवति ।	1×4=4
17	कथाक्रमानुसार-लेखनम् – (क) 'बहूनि अपत्यानि मे सन्ति' इति सत्यम् । (ख) तथापि मम अस्मिन् पुत्रे विशिष्टः स्नेहः । (ग) यतोहि अयम् अन्येभ्यः दुर्बलः । (घ) सर्वेषु सन्तानेषु जननी तुल्यवत्सला एव । (ङ) तथापि दुर्बले सुते मातुः अधिका कृपा भवति । (च) सुरभिवचनं श्रुत्वा इन्द्रस्य हृदयम् अद्रवत् । (छ) स तामेव असान्त्वयत् 'गच्छ वत्से! सर्वं भद्रं जायेत' । (ज) अचिरादेव चण्डवातेन मेघरवैः च सह प्रवर्षः समजायत ।	½×8=4
18	प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थम् (केवलं प्रश्नत्रयम्) (i) (ख) प्रकृतौ (ii) (घ) ताडयित्वा (iii) (ख) निर्बले पुत्रे (iv) (क) धनाभावेन	1×3=3

-----0000-----